

մար, մինչեւ շ ժամանակ ճանապարհ գիւղ մ'ուր պիտի երթայի նոյն դիմու բարեկամի տունը :

Ճանահարմ բաժնուելէս վիրջ գնացի վանքի միայն ուսում առած եւ զրգացած ծերունի կրօնաւորին՝ Հ. իննովլիենտինի գոյլ, որու սենակին իրեն թէ նձարանի, թէ ընդունարուի, թէ աշխատութեան իցի եւ թէ միանգամցին սեղանատան տեղ կը ծառաւէր, վասն զի շ նննիցնու բացառութիւն կը կազմէր, եւ իրեւ ուսանէն շնորհ իրեն զատ եւ փոքր ինչ առէլ մնադարար կերպարու կը տրուէր :

Հ. իննովլիենտինի սենակին իրց եր զանքը մասնագարանն ու թանգարանը՝ միւնույն սենեակի մէջ տեղաւորուած եւ աշխատ ամեն գերպազ: Հազիւ 2000 հատոր դիմք կոր, բոլորն պէտք ցանկան բավարարակութեամբ, բայց ի քանի մի թարգմանութիւններ անքած, եւ գերբ, բոլորն պէտք տեսակին իին ինչ թանգարանի բաժն կային քանի մի կոր երկաթեցէն իին գործիքներու (մեծա մասամբ սպասուած եւ նետերու) հոգուներ, որոնց զանուած են նախորդ ցիւլացը: Զանուած որմանապարագանեանց հասակուունքն յունական եւ վրայի եկեղեցականնեղուալ, այսիպէս իին յունական դրամներ, որոնց մէջ ուշագուստի սենարտէնին իր միւայի Աղեքասադրի Մակեդոնացւոց մի զառ արքաթ դրամն, որու վայ գետ անուածու կը կարգացուէր ձլեչանծօթ անուն: Այս յունական յիշատանը մասնաւոր ին Անտիկայի (Արխոփիսիա) ճանակին յունական գաղթամասութիւններ, որու առկայու վրայ կառաւուած եւ այժման նովութիւն:

Հ. իննովլիենտինի իր 78 տարուան հասակին մէջ կը շարունակէ զաղիւ գուականութեամբ, անք 8 ինքնուրույն շարագրութիւն, որոնց մէջ կարեւոր է բայցի մի Ճրեսու Ռусակու Հայութակուունքու պնակ վերագով առ իր խօսի ու ուսուկան իին երկեցաց ութեան վրայ, այս մասին ընդգրածկ աշխատաթիւ մ'ուլ պատրաստու երաժշտական նույնականութ, բայց գետ լուս եւ տեսան ինք եւ դրուածներէն մի մի օրինակ շնչացէց ինչ:

Ինձ արտածած տեղեւութեանց համեմատ ճանականներու ամբողջութիւնը կը բարկանաց 150 հոգիք, որոց 70 կրօնաւոր պահանջայքին, ինչ 80 ը ծառայողք (ՊՕ. Կայսուու):¹ Համեմ մարաններու պարուափ եւ մասնաց համար օրուն 300 րուրդի ծափէր կը լինի որ կը հայթայթուէր բայց ի վանքի կապահանան հասաւուուն եկանաւուններէն՝ այս օժնանքիւթեամբ, որ կու վայ Պետերուրուքի եւ Մոկուսայի մէջ սոյն վանքի ունեցած եկեղեցներէն, եւ նաև մասնաւոր նուրբառութեամբ:

Անմին ունի ընդգրածկ կարուածներ, իր սեպհական արտերը, բանջարանցները, բաղադրաները, ձիերը, կառքերի եւ այլն, որոց հարգացվերը բոլորն պէտք իրեւն վասանաններն են Ունի նախակիթարան, գիւղական գպրոցի ծրագրով, ուր ձրի Կուսաննի եւ կը կերպարու ինչ շնչարից գալուանք դասանքներէն հաւաքառած ճանական եւ քրիստոնեայ արքազ, հիւնականց, մոմ թաքերու գործարար կերպարու կը տրուէր :

բաղնիք գորոցի աշակերտուներուն համար Վանքի տանար փոքր է, եւ հնա իրենիք վանականներուն իսկ ամրոցնիմի չեն աղիք, եւ ու հասարակ պիմ գործառուած շինութիւններն բարօն ալ տաճամանաւ կեց են: ուստի մեռնարկուած է ընդգրածնեկ եկեղեցոյ կառուցման յանունը Ս. Պահապահի մասնաւուն կը լինած է: Այս եկեղեցոյ հիմնարկութեան քարն անձամբ գրանցած է աշխատական առ այլ աշխատական ուսկի տառերու քանդականաւ է պահման եկեղեցոյ բարին մէջ: Կայսրու իին վանքին 5.000 բարբի ընծայուծ է:

Կողման Ավանդ իրական գիրին բնինին յառ գե, զետիքի աշխատաւութեան պար գիրին իր գործառնէն պահուածու կերպարուն ու առած: Բառականութեան հարաւութիւնն ու պեսպիսութիւնն, վանքի գորգն հուզոց Պարտութեան կամաց կամաց բնին իր գորգութեան ընթացքուն լինի եւ ծիլքն ամեն ուղեարքի ուղարկութիւնը կը հրաւիրեն իրենց մայոց: Վանքի շինուաթիւններ կը վրայնան ծովուղիքի վրայ, ուր յասուկ նաւամասուց կոյց, եւ ուստի նաւական նույնեւան համար անուածութեանց զգնաւուակրն որեւէ ամեն որ կը հանդիպին հաս, բաթումն Ուշաւ եւ Օդապայի բաթուած գնացած ժամանակի ննիկութիւնն ուղարկու գործակալութիւնը նոյնպէս վանականաւ ձեռքն է:

Կողման Ավանդ նոր շինութիւններն եւ դիմք գիտեւն վերը, մատնք գործեալ վանքի հիւնականց, ուր մեզ թէյ տուի: Այս միջցին վանքի կողմէն մէ ձերեւ բերուած իին իմ ուղարկութեանն համար, բայց իմ բարեկամին կազմն յասուկ մի եւ մարտ ու պարտաւութիւնով, եւ կարուութիւնն շուռ նեցայ վանքի միեւուն եւ յայսաներով անկերդ շնորհակալութիւնն, որին կեցիցի մի աղքատիկ դրամական նուռէ, հնաւաց վանքէն, ծովիզերեայ մանապարհով, երբ ամպաման հորիզոնն մատաւութ հեղեղացի անձերէ սպասանուղիներ կ'անէր:

Չմանամ պատեղ յաշելու որ այս վանքի կարգարագութեան ննրեւն է մերձակայ Պիցանուայի մատարն, ուր 407ին պատրուած էր Ցովէ. Անկերերան:

(Ըստանուիլիք:)

Կ. ՑՈՒՐԵԱՆ

Հ Ա Յ Ա Գ Ր Ա Կ Ա Խ Ա

Հ Ա Յ Ա Գ Ր Ա Կ Ա Խ Ա Տ Ո Ւ Ն Ե Լ

Բ.

Հայ գիւղական տունն եւ իր կապութիւններ:

Ուրիշ աներու վլայի խօսելու շխատաց կուզեմ շնչեց շիներու կերպին ու ասաւուն վլայ քամի մը անցկութիւնն առ աղիք ուսկի տունն աշակութեամբ իր ընտանեաց ան-

¹ Բանանդակ Առաւասամի մէջ 488 արտական եւ 195 իրական անք ժամկեր կամ, 787 կրօնաւորներու, եւ 557 մայրապետներով, ի բայց առեալ առաւազներու:

դամց : Կանայք ու աղջկունք ջըրն ու կաւ իրենց հուսախուն տալ կը քերեն . որդիք թանակիր կենաց ինչպէս քար կը իրեն , ինչ ուսուց պատեր կը կանեն : Ինչպէս ծրագրի քար կը եռ տեսնենք , տան կը աշխա- դի՞ց շատ պարզ է . քառակիուսոյ մօտ միջոց մէ- երկու աշխատասր յառաջնակողմնաներ , կետափիող ման ըստ մասնաց բաժնուած է : Հիմ զներու համար երկիրին կամքր կամ կամաց զըլլայն նայ- լով նաև զամք առաւել խորհնչեք կը փոքրեն : Պա- տերուն տեսքն բաւական խօստարար է որպէս եւ- անք քարեր առաւեն տարածեալ ինչպէս որ դաշ- նեն կամ գետեն քերեն են , իրաւուն զար կը գործին : Եւ եթէ քարերն որոդի երեսնեն դուր- ալ գործներ գեղեցիկթիւն մը յառաջ շեն- քերեն : Ընէր գործարան հոյը նաև յարաց- լու կը համաւուի , որպէս զի տեսնենք , ոյս եղա- նակի ամեն դրացի ժողովուոյ թամարաց . Այս , ուստաց , Պարսիք եւն համօթ է կ'ըսուի : Շայտեա- զուկ (Persson , էջ 52) Պարսիք տան տառաջին համար կ'ըսէ . «Հիմն աւ համարաց շատ քիչ ան- գամ իրավանա շաղան կը գործացեն , առ հաս- տիք աշխատառ գամ կամ յարգախան շաղան կը դրանուի , վլրջնուն միան տանց արտաքինն ենքիւուն : Մեր գիւղացիք կ'իր կը գործած են ա- տանց ի նուն առանց նորագոյն շնչերե- միայն եկեղեցոյ շնչերն :

Մեր գիւղացի ճարտարապետ ընկերներ է դուքս
Հանելու համար եւ երկու գործիք եւ գործիք է. մարդ
մը՝ քարեր եւ երկու երկ լամպական, խոյ (ծեփիչ)
ամեւ անեաւ գործիքը՝ շաղախին առնեան, եւ եր-
րորդ՝ ողջիւ (regulator) մը՝ արզ օրենքն աղ-
յակից եաց կը լաւագ: Ամայու այս գործիքն ու դուքս
անդամ կը գործածակ, ինչու ու ու գործադրան
ամաց խորություն պատճեր կը տուցնեն:

Առաջակողմնա պատմի բարձրութիւնն զրոյն
թերեւ և մեգ ըստց. տան ներքի կողմէ ընթի մը
խոր է: Խաչու վերա սահման, տան հոկտեմբի կամ յառ-
ակողմնա որդի շերեւթիւն եւ կամ փոքրիկ մաս մը.
Կազմակերպութիւնն այլ մասամբ մայսյ կերպանու

Սմբող տան մրան հարթածես մեծ յարկն
է, որ միջազգության ծխանքն առ անշանչակ ծռութիւն
մ'ունք. անման են անհարթ-տեղ մը պիտի շըլպայ,
ապա թէ ո՛ւ անձրեւներ ու ճիննեւ դշուացալ
Ծառը հաւաքրեւազ առնեց իւ մանէ եւ դերանեները
կը փակողնէ,

Յարկը հետևեալ կերպով շինուած է, տան
ներբանակողմ թափանի մօս ըստ կարի հասաւ է. տան
սին մը կը կանգնուի : Պատերէն կառավ այս սինքն
է յարկին : Տան հետեւորդի նաեւ տան՝ զիւսուր
միջթ այս պատճառաւ պայմանական մօրով տան

¹ Հերթակ (Armenische Studien I, էջ 251) հցես
քեզ պահ ուղի մխօսի հետ կը համարուի՝ հայրենի պահը
Եղիշեան և անու կոմ առաջ անձնագրել եւ այդ մխօս
հետ ձեռն ենք վրաբեկութ. իսկ ընդհանուած ուղի տակ
յաստ յանձնան մխօս բառ փառական բառ համարած
է: A. Wissens (Pompeianische Studien zu Städte-
kunde des Alterthums, Leipzig, 1877, էջ 618) կը սե-
սա Փիլիպիերեն փառական բառ ին է խօս, ի այսուհե-
տու պատճենական բորբոքածուներ ուժ փառի է՝ յանձնան
սա առաջնական փառական բառներ ուժ հայուս աիրեա,
չափան առաջ ապրեա Աստված կարծեա ուժ կը խօս-
քի ինձիքիերեն փառական եւ:

իսրեա ուրագյան անդամներէն միսյոն համար կը ըստի
“աս է տանը սինը. ՞ կամ չըրամանցեն լով. ՞ տանդ
սինը կոտրուի ՞ ընդհանական որ հնելով կը ըստի
“առաջ սինը հասկառ ենքու. ՞ ՞ ՞

երախյ է երան ըլ՝ որոն մշտից զ սկսոն զայ
իւ հանդիք եւ երկու ծայրերը հանդիպահաց պա-
տրին իրարոտ ժմո կը կապէ, առ պաշտօն օւնի որ
իւր վահա կ'ամսինք երկու կողմնած հասածա-
գուուու երկրորդական է երանական ծայրերը կ'ար-
դաւուրու տափաստակ չքատաւելո՞ն երկրորդական
գերաններու վիպ իւր բաղի հասաւութեամբ երկու-
անդշուղաւ փայտ կոտորու բայց բայց ինչ կը
առապած են. ասու՛ք որ գուրան իւրանու, յարկին
հոգի մեծ զանցաւածներուն փաթափին կ'արգե-
լուն: Աշբախէւ ասոնց վիպ ալ բաղմութեամբ
խորի ու յարդ կը տարածուի եւ հոյ իւր գորու-
կոյ հնչելու ամասնութեամսուն մեծամաս զըսչ կ'ըլսն,
որպէս զի ըլսու որ մեկ կողմնած շառ գներով
անդրութիւնն այլիթի վասա հասցնէ, իսկ միւս
կողմանուն ասան գնելով՝ թուր թափոնց անցի:
Անց աւելի անհաջող բան մը իւթէ իւսիկիլ
յարի աւել ու առ ու իւ կա կիրտ ք. մարդ երբեք պար-
ուզ չի կոնար ըլլաւ. թէ արդեւք քանի մը ուղարկեց
կամած վեճ իւրաքանչ մը շնու իւսիկի իւ կամ զգաց-
ման միամասն գեղին դառնու չեն արատառուք:
Եւյ պատմասն հարկ է յարկին մարդու հասու
անձրեւ յառաջ եւ ետք մարդու մ'աւելէ եւ
մարդուը անձնաներէ խօսացաւ ու պարգասաւ
ինչից նառապայիթից ազգեցու ետամբն թիրոսաւ
հօյ հաստատեն: Եւ որոշինեւ տանիքինիւ ու-
ժմարաբր իրեւ ճամբայ ալ կը գործառուին,
ուստի եւ անձրեւ յառաջ ծանծի թէթեւ իւսուու
հոգի մեծ անձրեւ, որպէս զի երթաւուզ գուրզ հոյը
քառամասի:

Յուրի ու թէ մայս իւց յատառ կ պաշտօնը կ կատարէ, պայ միադամայն տարոյ լու հազարներ ունի բարձր գուգաց-ոյ թէ վերը քնանական, ցերեկի թէ ենց առաջարկանք ժողովածներն ու ումարելու, խոր հրացան ցուց իւնիները կատարելու տեղի է: Գիւղն ամեննեն երկցներն՝ պատկանելի, ծանր կերպարանքով կը սանին իրենց թիմակը ծխանին կոթացնաց, իսկ երբասարքը ին մեծարարութ անհանդաց աւշեն աւշեն կերպութ առկա առաջարկ են անանց խօսքը լւսել: Այդ խորհրդակցութեան ներկայ ըլլաէ աւելի հետաքրքրական բան չի կարա ըլլաւ: Պողոյե թէ ունի հաստատական թիւնն է իւց երցագոյններով և ճանաչ համարենակութ:

Գումարն զբեթէ միջն փայտէ են. այս իսկ
մերն նշանակեալ Կերպով պատրաստաւած տախ-
տակիներն անցած փախառա քրիստէ քամերով
իրարա հետ միցարեւը փայտէ քամերով իլ միջ-
նակն Պատաճ աշքարձութեած շատ անհամակ է,
այնպէս որ եւ ոչ իսկ միջնասակ անձ ըստ կը կույս

1. Հայոց գլուխական բառը՝ թիվեց յաշիք է
Հնա վեճեց բառական բառ մի է, չսա որով յանձնելու
նորա, յառ օրս, զեթ և աւր, ճաճռն ու ճիւր, նոր
պար, մասեց, ծար և ծառական հետ կամ անհետ
Հիւրդանին խթանական բառ (ան. № 58) պարզութեան
համար մեջ ամ մասեցի ժամ առաջ և աղքատակ պար-
մասը բառը յանձնելիք է բարզութեանց մէջ զ.

կանգուն տառել մասել արանց գործիք զօրաւոր ըլ զպա-
նեցու։ Պահեղը հաստատելու կերպը Պարսից եւ
միո քարտ ապաց քարտարակ ի հերթի է այս ինքն
ուներք քաղի քերանիքնեւն են կափար, այս վերէն ա-
պարեն սեփական վրայ կը հաստատեն. մինչդեռ Պարսի-
կական դրանց առջևն իրք մեկ ուղարքրդ սեամբ կ'ըլ-
լոյ. Հայոց գուներուն սեամբ որսիք գետնին հետ
հաւատու եւ ատափանը մասն էն է. Արդին իսկ
սամանառութիւնը բաւական կը ցցուցի որ Այսինք ի Պա-
րսից բան փախ տաած չեն, վաս զի փակակն ալ
այսոց քաղի բոլորվն ապարեք է. պոլ տարրերու-
թիւններ հետոյ յառաջ պահու բերենք. Դուռը
փակելու գործիքն է զարդ փայտակ ի կզակ մի որ
դրան միջակ մէկներ չեն հաստատութիւնակ գամելու
շեն. Եթ այսպիսի կզակի մը կազմութիւնը մեր առ-
ջև կը գտն. Ամենին կարեւու մասն է ա զոր մորդէ
(մոյր) կարծեմ կ'անուանեն. (այս պահուն վա-
պահուու չեմն) խոսնացաւել անելուը կու զան
բուն կզակի օ (— իսունէ՛ զաւան անհան էլլան, իսէ՛)
բառալուն օ (գու. պղենէ, պղենէ, պղենէ, պղենէ) եւ
ձ ապարանաւուն է — իսուն. (ըժութէ՛ ըստ ինքնու-
թունիւն, արջը ձառ զաք ըսկէ) Եւետեւալ կերպով կը
կզակու. բանալին գուռու կը հանուի եւ կողզուց
յառաջ կը մշուի եւ քոթութէ կու զան կողզուքն
խոսնացաւել իր մասեւ եւ անոր յառաջ կամ ետ-
երթաց կ'արդիւն։ Եթու զուռն բանաւու ուղարք,
բանական կը խոսնացու եւ քոթութէնք վեր կը հանէ,
օրով կողզուքն իրնայ յառաջ եւ ետ չորդիւ.

Դրանց կողմնական մասնաց վրայ կղպակի բարձրութեամբ ծակ մը էլլուծո՞ւ կայ, որմէ ձեռքեր ներս կ'երկշնցու ին դուռը նշանակեալ կերպով բանարու կամ փակեյու:

Տաճ մշտեղն է օնուեր, ինչպէս շատ անգամ
բռնեցաւ: Օնուին բորբոքիթ գորդեր ու գորդե-
րու վայր բազմցներ տարածուած են, որոց վայր կայ-
տանիան մասն ծավալապարի կը նախան: Անական
գ ժամանակար բազմութիւն ընտանիքներ ոյնիցու
ջամանու են որ ոչ թէ մայն գորդ շռնիւն ոյլ, եւ
առան յատակը ածակելու անառա հարկարու եղածէն
ալ զարդ գտնուելով՝ մերկ գտննի կայ ի հասուն:
Քարերախտարար չքառորսթիւնը վարդիկի հա-
րաւուք ըստ է չ քառորդ կենսու շաղանակի մեջ
անց եւ յարդ իսկանեց են ենուը՝ լու կը ծիփն, ու
ոռով անտանիթ փոխն զնեանց քիչ մը կը նուազի:
Օնուեր թէն արագուստ եւ թէն ներքուստ տան մը
գիւղարու նշանաւ, հանանան կրօնական-նուիկան
անշանեն էն ենր կեղաքը կը բաժնուն, ի կատար
անթշապէս իրեն համան նոր օնուն մը կը յննէ, եւ

պրատի կը յիշմէ, առաջինն կրակը հայրենի տնելէն իւր տոնէ կը թիրէ: Բազմաթիւ բացատրութիւնք ընտանեաց տնօւնի իմաստը իւր պարզէն: Այս բացատրութեանց մէկ քանինի ի մասց յառաջ ընթիւն կարենեած անօգուտ չէ: Բայց նախ կ'ուշմէն ընկեր թէ ինձ զարմանացի եւ ցայտօն անդրբնենի մասցած է ընտանեաց պյու կարեւոր վիճակայրը ցուցենող ողբային սկզբանական բառն ժողովրդան բերեն անհետ եղան ըլլան և անոն տեղ թէ մեր իւ թէ Ռուսաց գով տուրանեան-թէ աշխարհան տնի բար-
ին մատ գտած ըլլայու:

Անբարեսակ յօնին եւ նոյն իր կնքանիք էսկ
պատկերացնելով՝ կ'անմիջեն և եր անհ մ'աղջիկ
առնուու ուզիքն աղջիքն ի փութիւն միարուց ուս-
դիքարա անու աղջաց կ'ըսեն։ Հետա ու ունիետ
քա մոխիր առնու եւ մեր տնիքն մոխիր հետ
խառնելու։» (Տանձ ելու ըստ ին հոգաւոր խիեր եւ
մինչ առ սանիեր հետ ունիքն մը ունիքն հետ
խառնելու)։ Ըստ այս ի ջանացու բարեկա տնիքն
աղջիկ մ'առնուու եւ հակապար կ'երպվ։ Այսպիսի
ընասնիքը փեսոյ մ'առնենաւ։ Կո տնիք զառու և
առացաւածքն ինասուն է լուս ընտանիքեւ։ Անոր-
ժան որդի մ'իւր հայրենին ունիքն անպատճենիքն
է։ «Ցանք օմախին կրաս մարիք, (շործնե-
ց ինձնու, օնիսիտ իսկու հանէ) ըստով՝ կ'անիքն։
Նոյն ինասուու նաեւ կ'ըսուս ածուին մարիք, կամ
ուրիշ օրինակ մը երբ մանկանորդ կին աննորդն է
կամ բան մ'ըստիւ, և սիստարը կ'ըստ։ «Հօրդ օնիսի-
ւուն (հօրդ օնիսի գրչշալ նիւ) Առիշ բանամնիք
օրինակներ եւս կրասոյ յառաջ բերել, բայց կոր-
ծեմ թէ բերուածները կը բաւեւ թէիւ եւ զարո-
վաց ք առաջ թէ օնիսին ինչ մեծ շանակութեան
նիւն Նայոց առաջ եւրկորդ այս օրինակներէն կը
տեսնամ, թէ ինչպէս ապահովէիք մը հօս
մանագամոյ արքով տուն, ընտանիքը կը նշանա-
էն (զ. ո. հետեւայ) ոյւրու ալիքու մօմու պատիւ ագր հabi-
tus quintae focus բարապարթեանց մէջ)։ Նոյն
պէս ալ հայերէնք մը օնիսի տուն, ընտանիքը կը
խառնաէ, որուն առեւ ծնուի բառ ալ կը գործ-

Այս ինչ գարունը կը մերձենայ, բնակիշք
Արարատին սրահ կը փոխադրուէին, վասն զի առ

Հասարակ գ ժեկամակութեամբ կը բնակին ընդ յա-
կա: Պատասխան հասկանամի է: Տան ծնչըլ, վա-
տառողութ մ թշնարութ, ոճնութ անբնական կազմա-
կառութեաւը որ ոգտն չափ վաս ալ ունի, եւ
ողիք՝ ընդ յարկա ընալիցն ընակաց անտառեկե-
կ'ընկա: Ամեն այս իսկ թէ եթե հովնն առանք ծխով
կը լցուի, որվ նստականն գֆուար կիրան նաև
անկարութ կ'ընըլ, շանչ առանց, աշէ պարա-
սպով կը լցուին եւ նախինը կը սարգութիւն կամ
երեսի վրայ երկնանա կամ բաց ցուրտ օգն ելլել
եւ կամ գուտը բանաւ: Առո վրայ աւելցնելու է
նեխին ըիլ կամ միշտ անհատառ կերպով ներ-
մութիւն տարածեն: Վառոց մեծամեծ կոնդիներ
ու գերաններ իրարու վրայ խաչաձեւ ժնի կ նե-
տուին, զրոյ դիղային անտառէն գտանալու ժա-
մանակ կամ ուր բարձած եւ կամ գրասանվ տառ
իր բերք: Քիլ մէ ժամանակ ուուլուր պէտ ճայն կ
հանեն մինեւ որ լու առանալով բորբըեաւ կը
վասին: Այսպիսի բոցավու մոխ մէ շատ գեղցիկի
տեսիւ կ'ընծայէ: Տար կը կարծ թէ մէ զայրեան
իր փառքարութ և հանդիւնան կիյ անտառ մ'այլ
պիսի մարդոց մէջ՝ որոնց տախանին քաղաքակիթու-
թիւնը հանիւ յաջողած չէ: Երբ բոցավու վա-
սին կը գտարի, ցուութիւնն իսկ եւ իսկ ցալի
իրկնան կ'ընծայէ: Տար կը վաս մէջ ըլքան պատճառաւ: (Ինչ
ինչ տան մէջ մէնքը 15—20 հոդի կ նենք):
տանն անգուստ ու բաներուն գէմ ամենեւին
պաշտպանութ չէ եւ թէսկու աւասուն մինչ ի-
րկնան կրակա կը վասի, սակայն կարգարութ
եւ առասպուն ներկաւիւնն առասուի:

Ննիւթ երթաւէ յառաջ տատարինն ինա-
մով շախացած փայտերն տաք մօխրգ կը ծածէ,
որդու զի կրալը հերոսը որուս մայչ : Դիմերը
տանիքին առաջ պատճեն հանձնեալ ալ կը փակին :

Բացից յիշեալ Ծովէր մեկ պայտած նկա-
րագրութենէն՝ զըր այտեղ բռու առ բառ յա-
ռաջ կը ըերեմ, — կը տեսնենք ո՞ն Տաղաւասանի
Հայոց ո՞քրաց տնօւթեալ մօխրինն առ մանա-
շանց Առաջանակեր կերպն իմ ստորագրածէ շառ
առաբեր չէ : Ծեկան եւ Ծովէր ստորագրած երդն-
այս Ականչէթին մէջ՝ ու ի շպոյլ փայտի՝ աթար
կը դորբածուի, եւ առ ան կազմութեանն մէր վերն
ուստածն էաւանիկ մը կը տոսորի :

“Որչափ” շքեղ են հիւսիսային Անտառուի
եւ Հայաբնակ գտառաց Խեմք Բնակարաններն Հա-
մարտութեամբ այս որութիւն Նողեներուն որով
մէջ այժմ կը բնակինք: Ծնառած ալլավազ երեմ
կառու իրաւու Հետ կցձաւ քարերով՝ մնդ Հանրա-
պետ գետնի կամ եւ Շաղագոյն մէջ պեղեաւ խոռոշ

³ Dr. R. Meringer^s *End* (աճ էլ 151) կը մերժա-
նալ, «*Agni ից յուղաբար քարտավան ծանկառի*», գ. ս.
IV, 3, 2. (Հայ. Grassmann, անդ. ՎՅ. (Տ. 1360). «Ա-
սու ապահով քայլ հետ ապահով, ծախս ամփակ-
չափահատ, ոչ է մասի քայլաթիվ մէջ»), Ապահովաակ
ես Կը ապահով *Agni* ապահով զատ պահ պար եւ մաքան
կը պահ, կը մերժի, իթէ Հայոց աստվածութիւն ի մասնա-
ւութիւն, Ամ մաս Հայ կանաչ օճառ Ծորի կանաչ եւ
պատ էն մաս տափակ, որ քարտ գլուխ եւ այս կա ք-
րի շաբաթ, և երբ իրավ ար ապահով էն քարտ Արդի
մեր մէս ապահով կը պար տաք մաքան մաս ի ծանկառի.

* Le Comte de Cholet, Arm., Kurdistan et Mésopotamie, t. 1, 184.

Այս կանաչեւ բարգերք գետնի մէջ պղղեալ
աներէ շատ աւելի բարձր ըլլապով՝ այն առկառաթիւ
նշաններն մին են, որնց միջնորդաթեամբ կրնաց
մըրք հեռաւէն ձեան մէջ թաղեալ առաններն
կանաչնեն:

Ասանց յատուկ տեսքն աշքն իրենց կը ձգէ
եւ ապա զփաւակով՝ ոչ առանց գծաւորութեան
իրարու մատ բնակարանի իդ զանազանութիւնն
Եւսոյ յէլիս 204 կըսէ. «Ամեն ինակարան
յեղենին իւր շլյուզ հանուն առեակ մը բարորանե
կամ ճաւանեալ պատուհանն որ յարին փայ զե-
տեղուած էս, զըր եւ դիշեցը մասնաւորապէն մնէ
քարոզ էս կատոր մը յատուկ հերձեալ փա-
տուու և ծածենելու իւ առանձանին իւս անհա-

մերձաւոր կողմերն կարգաւորեալ կը լուսաւորուին,
սասարկե անձրեւեարուն եւ ձեռն՝ հարի Հայոց
կաթ փակել՝ ըստ հետեւորդի մթոյ մէջ նախիւ.
կամքմ ողուլ որ ցորեա կաթիւնեան վրա կաթիւն:
Սակայն կերեւաց թէ լասոյն պյուղէն նուազ ու
տեսր բԱՄԸ դիմումն ի՞ւու զուի:

(Հ-ՀՅԱՆ-ԽԵՒ)

ԱՐՈՒԵՍԴԻՑԱԿԱՆ

ՓՈՍՏԱՅԻ

ամացցներուն հին
պատմութիւնն իւր
լրութեան հա-
սաւ՝ երբ ճօճա-
նակը գտնուեցաւ:
Ցայն վայր ժամա-
ցցները՝ թէեւ
ցերկորդական
մասունս արուես-

ԲԱՆԱՑԵՂՑԱԿԱՆ

ՀՐՈԺԵՑ

(Ալիքրէ Քենիսութիւն:)

Դու պար ասճանքով դպի ի ճոկ նոսիք
Եւ ծուռեն կապուտ կոնսների նետ,
Քայ քո ափն, առուակ, ես չեմ զայ թթաւ,
Հքածեց եմ տալս ցեղ արդէն յաւէտ:

Դու ոռոգելով զաշտեր ու մարգեր,
Կը փոփով ինչպէս ապմիտու մի զատ,
Խայց քո ափն, առուակ, ես չեմ զայ թթաւ,
Հքածեց եմ տալս ցեղ արդէն յաւէտ:

Սյստեր ինչպէս միշտ կը շոշէ կազմին,
Ըստեր մէջ քարտին կը ծքայ վէտ վլւս,
Ֆաղիկներ մէջ կը բազա մտոն ։
Ես միայն այսներ չեմ լին իմաց նաև:

Մրաթածան լուսնան ու թթթուն ըղոնն
Այսներ լըրդ մէջ կը նազան յաւէտ,
Ես միայն, առուակ, ափնը չմի տեսնի,
Ես միայն այսներ չեմ լին իմաց նաև:

* * *

ԵՐԿՈՒ ԳՈՐԴ

(Մարտ վարդարակից:)

Աւագի վերայ վշատանչ, տրուում
Պառկած եւ երկու Թարշամած վարդեր,
Սրբն մերջն ծիրանի ցուրով
Ժածկում է տոցա գունաւ թեռթիկներ:

— Խօ մատաղանաս հարս գուսանքով
Խոր սրատասիրի կը թուալ էր կը թուալ,
Երբ անոն սիրով ու նընախնեւնար
Նորա վաֆկաւն միքս էր բարախուու:

— Տը վուուր անշատման սրտայոյդ ժամին
Խեղն նարսի կրծից պակից ինօ վիսան,
Երբ պառկած էր ես նամզաս զազակում,
Սոմերի լուսու, պատ՝ որպէս առօնն:

Աւագի վերայ վշատանչ, տրուում
Պառկած եւ երկու Թարշամած վարդեր,
Եւ նոցա գունաւ թթթունի վերայ
Հանգչում են մողիկ մուտքի նըշովնես:

ԹԹԳՄ. ԱՆՈՒՐՈՒՍ ԱՆՈՒԲԵԱՆ.
ՆՈՐԱՆԱԽՆԵՎԱԼԱՎ.

—

տակերտ գործիւներ էին, պյու ամենայնիւ ժա-
մանակն ուղղութեամբ եւ ճշգութեամբ չա-
փելու տականին անկարող էին վասն զի ա-
ռանձքըն կրկին մասերը զերով իրա-
րու ընթացից աւելի արգելով կը գնէին քան
թէ կաննաւուրութեան նոպաստ կը մատուցանին:
Ըսդ հակառակն ճօճնակը, որուն շարժումները
ընական հաստատ օրէնքէն առաջ կու գան, պյու-
նին ըստ օրինաց անիւա մարմնոց, ազատ դրից
մէջ կախուած կը կատարէ իւր ընթացքն ազատ
եւ անարգել: Բայց հարի էր նախ պյու բնական
օրէնքը յայտնել, որ եւ յայտնուեցաւ իսկի ձեռն
իատացի իմաստունց՝ հոչչակառն գալիլէոսի:
Ըստ ծանօթ աւանդութեան մը 1583ին երբ
Գալիլէոս Փիզիկ Մայր եկեղեցին կը գտնուէր, իր
բոլոր բովանդակ մատրութեամբ տեսանելի եւ
շատ անտարբեր առարկայի մըն էր դարձուցած:
Առանց միտ դնելու նուիրական արարողութեանց
եւ քաղցրանուագ երգոց, մոնից լուսափիռ
փայլմանց եւ բարեկազատ հաւատացելց խուռն
բազմութեամ՝ Գալիլէոս իւր հայեցուածքով
կը հետեւ եր անդուդ հատ ձեղուանէն կախուած
բազմաստեղնեան զահի մը մերմ շարժման: Այս
շարժման մէջ Գալիլէոս բնական օրէնք մը
գուշակեց հաւատատեաւ, որուն մէկսութիւնն իւր